

Opis źródła:

Niniejsze źródło to „Imiona wszystkich cesarzy rzymskich (Nomina omnium principum Romanorum)” Polemiusza Sylwiusza. Tekst pochodzi z „Laterculus”, opublikowanego prawdopodobnie na początku 449 r. i zadedykowanego biskupowi Lugdunum Eucheriuszowi. Terminem „laterculus” określano w późnym antyku kamienną lub terakotową płytkę, na której rozmaite informacje zapisywano w postaci spisów. Autor tekstu, Polemiusz Sylwiusz, początkowo był związany z dworem zachodniorzymskim. Po odejściu z dworu związał się z biskupami południowogalijskimi, którzy w miarę kurczenia się terenów pozostających pod rzymską kontrolą zyskiwali coraz większe znaczenie jako przywódcy lokalnych społeczności¹.

Miejsca wydania i polskie tłumaczenie:

Origo gentis Romanorum: Polemius Silvius, Nomina omnium principum Romanorum, Breviarium temporum; Narratio de imperatoribus domus Valentinianae et Theodosianae, redakcja, tłumaczenie i komentarz B. Bleckmann, J.-M. Kötter, M.A. Nickbakht, I.-Y. Song, M. Stein, Paderborn 2017.

Polemii Silvii Laterculus, red. D. Paniagua, Rzym 2018.

Polemiusz Sylwiusz, *Imiona wszystkich cesarzy rzymskich (Nomina omnium principum Romanorum)*, w: *Wybór mniejszych źródeł historycznych z okresu późnego antyku*, przekład, wstęp i komentarz B.J. Kołoczek, Kraków 2023, s. 21–35.

Tekst źródła:

POLEMIUSZ SYLWIUSZ

IMIONA WSZYSTKICH CESARZY RZYMSKICH (*NOMINA OMNIUM PRINCIPUM ROMANORUM*)

1. W roku siedemset dziesiątym od założenia Miasta Gajusz Juliusz Cezar, teść Pompejusza, jako pierwszy z dyktatora sam siebie uczynił imperatorem.

2. Cztery lata później Cezar został zabity w kurii, a Lepidus, Antoniusz i Oktawian, wnuk jego siostry, zawiązali triumwirat. Po śmierci Lepidusa i zwyciężeniu w bitwie morskiej Antoniusza, który był mężem królowej Egiptu Kleopatry, wspomniany wyżej Oktawian jako pierwszy otrzymał przydomek Augusta i przez pięćdziesiąt sześć lat samodzielnie sprawował władzę

¹ *Wybór mniejszych źródeł historycznych z okresu późnego antyku*, przekład, wstęp i komentarz B.J. Kołoczek, Kraków 2023, s. 15–16.

najwyższą. 3. Za jego rządów Gajusz i Lucjusz Cezarowie w różny sposób tragicznie zakończyli życie.

4. Jego następcą został Tyberiusz, pasierb z Liwii, z którą ów August zawarł związek małżeński, gdy była brzemienna, jeszcze za życia jej męża Domicjusza.

5. Gajusz Kaligula, syn Germanika zgładzony przez Chereę.

6. Klaudiusz, stryj Gajusza i ojciec Brytanika. 7. Za jego rządów po raz pierwszy pojawił się uzurpator – Kamillus w Syrii.

8. Neron, syn Ahenobarbusa i Aryppiny, który w piętnastym roku [panowania] sam zabił się przy pomocy miecza, ponieważ lud rzymski zamierzał ukarać go za jego zbrodnie i czyny tak haniebne, że przekroczył nimi miarę całego rodzaju ludzkiego. 9. Za jego rządów uzurpatorami byli Windeks i Klodiusz.

10. Galba, zabity wraz z Pizonem.

Othon, zabity.

Witelliusz, zabity.

11. Wespazjan.

12. [Jego] syn Tytus, pogromca narodu żydowskiego.

13. Domicjan, jego brat, który jako pierwszy z Flawiuszy kazał tytułować się panem, zabity przez Stefana. 14. Za jego rządów uzurpatorem był Antoniusz.

15. Nerwa, były prefekt.

16. Trajan Ulpiusz.

17. Hadrian Eliusz.

18. Antoninus Pius. 19. Za jego rządów Kassjusz był uzurpatorem na Wschodzie.

20. Werus.

21. Marek Aureliusz.

22. Kommodus, [jego] syn, zabity.

23. Pertynaks, zabity.

24. Julian, zabity.

25. Seweryn Afrykańczyk. 26. Za jego rządów uzurpatorami byli Pescenniusz i Albinus – [jego] były cesar.

27. Geta, syn Sewera, zabity przez brata.

28. Antoninus Karakall, brat wspomnianego wyżej.

29. Makrynus wraz z synem Diadumenianem, zabici.

30. Antoninus Heliogabal, zabity. 31. Za jego rządów uzurpatorami byli cesar Marcellus, jak również Sallustiusz, Uraniusz, Seleukus i Taurynus.

32. Aleksander.
33. Maksyminus wraz z synem, zabici. 34. Za jego rządów uzurpatorami w Afryce byli dwaj Gordianowie.
35. Balbinus i Pupienus, zabici.
36. Gordian [III], zabity.
37. Filip, który jako pierwszy [z cesarzy] został chrześcijaninem, wraz z synem Filipem.
38. Za jego rządów uzurpatorem w Kappadocji był Jotabian.
39. Decjusz wraz z synem Herenniuszem zabity w bitwie z Gotami. 40. Za jego rządów Pryskus był uzurpatorem w Macedonii, a Walens w Rzymie.
41. Gallus Hostyllian wraz z cezarem Woluzjanem.
42. Emilian.
43. Walerian wzięty do niewoli przez Persów, u których też zakończył życie.
44. Gallien, syn wspomnianego wyżej, wraz z synami Saloninem i Licyniuszem, zabici. 45. Za jego rządów Ingenuus był uzurpatorem w Sirmium, podobnie Regalian, Postumus zaś w Wiennie. Uzurpatorami byli też Lelian, Mariusz – pierwotnie rzemieślnik, Makrynus, na Wschodzie Kwietus i Odenat, a w Italii Aureolus.
46. Klaudiusz, zabity w czasie wojny z Gotami.
47. Kwintyliusz.
48. Aurelian, zabity. 49. Za jego rządów uzurpatorami byli Wiktoryn, Wabalat wraz z matką Zenobią, podobnie Antioch, w Rzymie Felicissimus, dalej dwaj Tetrykowie, ojciec i syn, którzy sami mu się poddali, a po złożeniu purpury zostali zarządcami prowincji, natomiast w Trewerach Faustynus.
50. Tacyt.
51. Jego brat Florian, zabity.
52. Probus, który zezwolił na zakładanie winnic w Galliach. 53. Za jego rządów uzurpatorami byli Saturninus, Prokulus i Bonozus.
54. Karus, rażony piorunem w Persydzie.
55. Karynus, jego syn, zabity.
56. Numerian, brat wspomnianego wyżej. 57. Za jego rządów uzurpatorem był Julian.
58. Dioklecjan i Maksymianus, za których rządów cesarstwo rzymskie po raz pierwszy zostało podzielone. Oni jako pierwsi dobrowolnie zrzekli się panowania. 59. Za ich rządów uzurpatorami byli Achilleus w Egipcie, Karauzjusz i Allektus w Brytanii.
60. Konstancjusz i Galeriusz. 61. Ich cezarami byli Maksyminus i Sewer.

62. Konstantyn, syn Konstancjusza. Przez niego został zabity jego rodzony syn, cesarz Kryspus. Podobnie zostali zgładzeni brat jego żony Maksencjusz – za jego rządów uzurpatorem był Aleksander, jego teść Maksymianus – gdy ponownie sięgnął po władzę cesarską, jak również mąż jego siostry Licyniusz, który uczynił swoimi cesarzami Martynianusa i Walensa, stracony w Thessalonice wraz z synem Licyniuszem. 63. Uzurpatorem [za Konstantyna] był też Kalocerus na Cyprze, natomiast Dalmacjusz, jego brat, choć z innej matki, którego synami byli Gallus i przyszły cesarz Julian, został [przez niego] mianowany królem królów ludów pontyjskich.

64. Konstantyn [II], syn Konstantyna, zabity.

65. Konstans, brat wspomnianego wyżej, prowadzący najhaniebniejszy tryb życia, zabity.

66. Konstancjusz [II], brat wspomnianych wyżej. 67. Za jego rządów uzurpatorami byli Magnencjusz i Decencjusz, wywodzący się z ludu Franków, podobnie Nepocjan w Rzymie, także Sylwan w Galii, jak również cesarz Gallus, jego kuzyn, którego sam nakazał zgładzić.

68. Julian.

69. Jowian.

70. Walentynian.

71. Walens, jego brat, spalony przez Gotów. 72. Za jego rządów uzurpatorem w Antiochii był Prokopiusz.

73. Gracjan, syn Walentyniana, za rządów którego uzurpatorami byli Maksymus i jego syn Wiktor, został zabity w Lugdunum.

74. Walentynian, brat wspomnianego wyżej, zakończył życie na stryczku w Wiedniu.

75. Teodozjusz, obwołany augustem przez Gracjana. 76. Za jego rządów uzurpatorem był Eugeniusz.

77. Arkadiusz, syn Teodozjusza.

78. Honoriusz, brat wspomnianego wyżej. 79. Za jego rządów uzurpatorami byli: Gracjan, Konstantyn, Attalus – dwukrotnie, Konstans, Maksymus i Serwatus, Marek, Magnus i Maksymus, Jowinus, Sebastian oraz Wiktor.

80. Konstancjusz.

81. Nasi władcy Teodozjusz, aktualnie panujący august, 82. [i] Placydus Walentynian, za rządów których został zgładzony uzurpator Jan i którzy waz z augustami Placydią – matką panującego – i jego małżonką Eudoksją sprawują obecnie najwyższą władzę. 84. Zanotowałem to za konsulatu najznakomitszych mężów (*virī clarissimi*) Postumianusa i Zenona.

Słowniczek pojęć:

W roku siedemset dziesiątym od założenia Miasta – w 44 roku p.n.e.; wówczas ogłoszono Cezara wieczystym dyktatorem i imperatorem. W kolejnym zdaniu w tekście źródła pojawia się informacja, że Cezar został zabity cztery lata po ogłoszeniu imperatorem, co by sugerowało, iż okres rządów Juliusza Cezara Polemiusz liczył od 48 r. p.n.e., czyli zwycięstwa w bitwie pod Farsalos (zob.: Polemiusz Sylwiusz, *Imiona wszystkich cesarzy...*, s. 21). Jednak ta ostatnia data roczna to nie 710. rok od założenia Rzymu.

Cherea – Kasjusz Cherea: rzymski żołnierz z gwardii pretoriańskiej – <https://imperiumromanum.pl/ciekawostka/kasjusz-cherea-rzymski-zolnierz-o-wysokim-glosie/>

Pierwszy pojawił się uzurpator – Kamillus w Syrii – w rzeczywistości pierwszym znanym uzurpatorem był Lucjusz Arruncjusz Kamillus Skrybonian, obwołany cesarzem przez żołnierzy w roku 41/42 w Dalmacji. Za: Polemiusz Sylwiusz, *Imiona wszystkich cesarzy...*, s. 21, przyp. 16.

W Trewerach – w Treverorum, czyli w dzisiejszym Trewirze, w zachodnich Niemczech. Za: Polemiusz Sylwiusz, *Imiona wszystkich cesarzy...*, s. 29, przyp. 80.

Król królów ludów pontyjskich – tytuł ten był prawdopodobnie wyrazem roszczeń cesarza do terytoriów na Wschodzie, zwłaszcza Armenii, którą zajęli Persowie. Za: Polemiusz Sylwiusz, *Imiona wszystkich cesarzy...*, s. 32, przyp. 103.

Prowadzący najhaniebniejszy tryb życia – cesarz był posądzany o homoseksualizm. Za: Polemiusz Sylwiusz, *Imiona wszystkich cesarzy...*, s. 32, przyp. 105.

Lugdunum – obecnie Lyon, miasto w środkowej Francji – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Lyon;3934723.html>

Za konsulatu najznakomitszych mężów (viri clarissimi) Postumianusa i Zenona – w 448 r. Za: Polemiusz Sylwiusz, *Imiona wszystkich cesarzy...*, s. 35, przyp. 136.

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Czy Polemiusz Sylwiusz pisząc omawiane dzieło mógł być do końca obiektywny? Uzasadnij swoją odpowiedź.
2. Od jakiego wydarzenia autor notuje istnienie imperium rzymskiego?
3. Jakie czynniki ułatwiały zostanie władcą w cesarstwie rzymskim?
4. Kim byli uzurpatorzy? Co wpływało na tak częste występowanie uzurpacji, spisków i buntów?
5. Czego o obyczajowości rzymskich elit można się dowiedzieć z przedstawionego źródła?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Połowa cesarzy rzymskich nie zmarła śmiercią naturalną. Jakie czynniki wpłynęły na często tragiczne zakończenie życia władców?
2. Wymień przyczyny kryzysu i upadku cesarstwa rzymskiego.

Literatura pomocnicza:

- Beard M., *SPQR. Historia starożytnego Rzymu*, przeł. N. Radomski, Poznań 2021, s. 233–480.
- Christ K., *Historia Cesarstwa Rzymskiego. Od Augusta do Konstantyna*, do druku podał i przedśłowiem opatrzył L. Mrozewicz, przekł. A. Gierlińska, Poznań–Gniezno 2016, s. 85–964.
- Demandt A., *Prywatne życie cesarzy rzymskich*, przeł. B. Tarnas, Gdynia 1997.
- Krawczuk A., *Kronika starożytnego Rzymu*, Warszawa 1994, s. 166–255.
- Krawczuk A., *Poczet cesarzy rzymskich. Kalendarium cesarstwa rzymskiego*, Warszawa 2001.
- Krawczuk A., *Poczet cesarzy rzymskich. Dominat*, Warszawa 1991.
- Krawczuk A., *Poczet cesarzy rzymskich. Pryncypat*, Warszawa 1986.
- Prostko-Prostyński J., Bralewski S., Leszka M.J., Kokoszko M., *Słownik cesarzy rzymskich*, Poznań 2001, passim.
- Wolski J., *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 1994, s. 389–466

Najważniejsze cezury:

Powyższe źródło powstało prawdopodobnie w 449 r. W tym czasie nad Hunami panuje Attyla – dochodzi do najazdów na obie części imperium rzymskiego. Na tronie papieskim zasiada Leon I Wielki. W 449 r. rozpoczął się sobór efeski II, zwołany przez cesarza Teodozjusza. Jego celem jest zakończenie sporu o naturę Jezusa. Umierają Hilary z Arles, biskup Arles i święty oraz Klodion, będący jednym z prawdopodobnych królów Franków salickich.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek